

Znamo da je ovaj »genus litterarium« radi ispreplitanja disparatnih disciplina i njihovih metoda težak i nezahvalan te da stavlja posebne zahtjeve na pisca, no ipak moramo naglasiti da je prvi uvjet takvog posla, budući da se pozlaži od prirodoslovnih premisa, da se točnosti prirodoslovnih prikaza posveti najveća pažnja. Nažalost je baš ta strana »in casu« najgore prošla. Neugodno nam je kad čitamo da su »molekule ... mlijeka, drveta još uvijek ... mlijeko, drvo« (str. 7), kad se »elektrische Elementarladung« prevodi »električna napetost elemenata« (str. 16), kad se radijalne brzine mjere kilometrima (okretanje zemlje, str. 175), zamjenjuje zvijezde Andromeda s maglicom u njem (str. 174), šalje »Kočijaša« na južnu polutku (str. 171) itd., itd.

Čini nam se međutim da je svemu kriva jedna pogrešna osnovna metodička koncepcija. Auktor upotrebljava obilnu (i to noviju) literaturu (jedna petina knjige su doslovni citati i često vrlo korisni) no nažalost ne razlikuje popularnih prikaza od stručnih. Ako se naime radi o popularnom prikazu isključivo prirodoslovnih činjenica, mogu se upotrebljavati modeli, slike i metafore pa i po koja netočnost. No ako prirodoslovni materijal kanimo upotrijebiti kao premisu za znanstveni dokaz, onda moramo nastojati da prikažemo stvari kako doista jesu. Tako teorija kvanta ne potvrđuje mehaničku sliku anorganskog svijeta koju nam auktor (u ime teorije kvanta!) stavlja pred oči: atomi nisu »minijturni Sunčani Sistemi« (str. 29) i ne razbijaju se kao orasi (za »razbijanje ljuske« dostaje uostalom nekoliko eV) (str. 33); svijet u malom je vrlo različit od svijeta u velikom te postoji neka problematika »indeterminacije« i »komplementariteta« koju ne možemo jednostavno zaobići. To isto vrijedi za teoriju relativiteta, za pitanja genetike unutar evolucije. Da li je problematika postanka života baš tako jednostavna (V.: Kozelj, Skolastička filozofija pred problemom postanka života, Bog. smotra, 33 (1963), br. 2)? Sta zapravo znači stvarati? Da li se doista može reći da je »filozofija uvijek odgovarala i odgovara« da je sve mir počeo (V.: S. theol. I., q. 46, a. 2)? Ne bi li trebalo praviti razliku između kategorijalnog i transcendentalnog reda u prirodi? Dokazujemo li u izvjesnom slučaju doista Stvoritelja ili samo demiurga, boga-urara, boga-lončara? Nije li tek razmak između bitka i ne-bitka dovoljna baza za jedan takav dokaz? Sve su to u biti »teška« pitanja koja redovito prelaze mogućnosti popularnih prikaza.

Ne kažemo ovdje sastavljati auktoru neki »conspectus peccatorum« nego bismo ovom prilikom htjeli postaviti načelno pitanje za koje držimo da je od velike važnosti: Da li je danas naime uopće moguće — uz svu zamršenost, množinu i subtilnost prirodoznanstvenog materijala — o tim stvarima pisati popularno, i da li se prema tome može danas korisno na

takvoj »popularnoj« podlozi postaviti (popularni?) teleološki dokaz? Nije li daleko korisnije (i potrebnije) najprije rasčistiti načelne odnose između prirodnih znanosti, filozofije i teologije (i religije, jer i ona se ne identificira s teologijom) kako ne bi manje upućenim čitaocu izgledalo da istinitost vjere ovisi o tom da li je mlijeko spoj ili smjesa?

Cijenimo bez daljnjega napore, dobru volju i nakanu te pogotovo oduševljenje pisca koji nipošto nije nov u toj materiji no neka nam ipak bude dozvoljeno da na koncu (da i mi nešto citiramo) dadnemo jednu misao sv. Tome, istina u nešto promjenjenom smislu: »Et hoc utile est, ut consideretur, ne forte aliquis, quod fidei est, demonstrare praesumens, rationes non necessarias inductat, quae praebent materiam irridendi infidelibus existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere, quae fidei sunt. (S. theol., I., q. 46, a. 2. corp.)

Dr. V. B.

L'Amour maternel, Paris 1962, Collection »Convergences«, str. 237 (Spes).

Ova knjiga došla mi je u ruke zbog članka o. Josefa Goetza SJ, profesora povijesti religija na Papinskom Sveučilištu Gregoriana. Lionska skupina medicinskih, filozofskih i bioloških studija održava predavanja o najsvremenijim pitanjima. God. 1960. raspravljali su o »Majčinskoj ljubavi«. Važnost same stvari kao i vrsnoća stručnjaka mora privući osobito svećeničku pažnju. Knjiga imade imprimatur. U uvodu liječnik C. Kohler obrazlaže zašto je obraden ovaj predmet: »Zato jer se nova evropska civilizacija u ovom području, kao uostalom na mnogim drugim, nalazi pred jednom dilemom: napustiti shvaćanja koja su oživljavala prošle vjekove, ali koja razvitak običaja pomalo ispraznjavaju od njihove bitnosti, kao na pr. majčinstvo, 'bitnost' ženskog bića, i voditi računa o dobitcima koje dugujemo proširenju naših saznanja na pr. u područjima biologije ili psihologije« (str. 8).

Profesor opće biologije iz Strasbourga L. Bounoure najprije raspravlja »Fiziološke temelje majčinske ljubavi«. On proučava majčinski instinkt kod ptica i sisavaca i opisuje fiziologiju jainjika, nošenja i dojenja te dolazi do zaključka: »... instinkt majčinski s različitim hormonima i živčanim strukturama, koje on stavlja u djelovanje, predstavlja jedan mehanizam koji funkcionira prema unaprijed određenom planu...« a za majčinsku ljubav kod čovjeka kaže: »to je duboka tajna utjelovljenja duha« (str. 44). Svoja izlaganja je osvijetlio prikladnim slikama.

Profesor psihologije iz Utrechta Buytendijk prikazuje »Psihološki postanak majčinskog duha«. On razlikuje »majčinski duh« i »majčinski poziv«. Prvi označuje više općenito stajalište.

On želi pokazati da majčinski duh nije samo urođen, nego da se razvija pod društvenim i kulturnim utjecajima od najranije mladosti. Iznosi zanimljive tvrdnje. Žensku egzistenciju ne treba tražiti u anatomiji, nego u dinamizmu kako izvršava pokrete: »Mi smo ustanovili da se mali dječak kreće energičnije, silovitije, dok su kretanje djevojčica vitkije, gipkije, manje ekspanzivne i manje reaktivne. Ma kako bila malena ta dinamička razlika, ona znači ulazak u karakteristični svijet« (str. 63). Taj dinamizam ženu upravlja na brižnost i nježnost a muškarca na rad, jer je svijet rada, svijet zapreka. »Rad virilizira ženu; to se vidi kod primitivnih naroda, pučkih klasa, seljaštva. Naprotiv se opaža feminizacija ljudi koji ne rade« (str. 66).

O. Goetz je napisao članak »Majčinski duh i društveni okviri kod primitivnih naroda«. Iz svog vlastitog istraživanja po crnačkoj Africi pokazuje kako se majčinski duh sačuvao kroz najrazličitije društvene ustanove kao što je matrijarhat s matrilokalnim prebivalištem. O. Goetz ističe da ti pravni propisi nikad ne ugušuju afektivni život i donosi ovaj primjer. S etnografom Herskovits razgovarao je jedan crnac koji je držao za ruku svog malog dječaka i rekao mu: »To nije moj sin, to je sin moje žene, ja sam ga napravio«. I dok se učenjak snalazio u tom odgovoru, crnac je dodao: »Zar u zemlji bijelaca djeca ne ljube svoje roditelje?« (str. 85). Za njega je bilo naravno da dijete imade dva oca, u matrijarhatu naime očinski vlast vrši ujak, pa zato njegove afektivne veze s djetetom nisu bile ništa manje. Ma kakav bio društveni sistem u ranoj dobi dijete je privržano isključivo uz majku.

Liječnica Cécile Dinard, neuropsihijatar djece u Marseillu iznosi »Razmatranja o bračnoj i majčinskoj ljubavi«. Navodi više izjava, koje bračnu ljubav smatraju »čudom«. Zato psihoanalitički proučava razvoj bračne ljubavi polazeći sa stanovišta: »U svim fazama razvika žene laganije je opaziti veliki udio koji u njezinu psihološku životu igra njezina privrženost uz majku« (str. 106) i dolazi do ovoga zaključka: »Poimanje koje će žena stvoriti o svome mužu, premda pod namjernim utjecajem kulturnih i socijalnih normi, temeljit će se na nesvjesnom tumačenju odnosa opaženih i proživljenih u svom djetinjstvu. I sigurnost, koju će ona naći u svojoj ulozi supruge, ovisit će od njezine sposobnosti poistovjetovanja sa svojom majkom ukoliko je žena svoga muža, to će reći u razrješenu svoga Edipova kompleksa...« (str. 113). Dinard pokazuje genezu i majčinske ljubavi. Ona kaže: »Punina majčinske ljubavi ostvarit će se samo po mogućnosti darivanja same sebe, bez uzvrata« (str. 127).

Izvanredni profesor sudske medicine u Lyonu M. Colin opisuje: »Mères abusives« et infanticide. Čedomorstvo strašno osuđuje javno mišljenje, ali Colin nabroja i druga zastranijavanja

majčinskog duha: pobačaj, kontracepciju, raznovrsna teška zlostavljanja djece. Kraj svake matriopatije nalazi se jedan muški partner. Sto više on pri koncu kaže ovako: »Nikada u povijesti nije bilo toliko ubilačkih gesta u pogledu djece: jedan kriminalni pobačaj na svako rođenje, milijuni pobačaja svake godine u Japanu, sterilizacije i kastracije u Danskoj... Ne bi trebalo 'baciti naše stoljeće u kantu za smeće', ali nije li možda ono proglašeno 'stoljeće djetinjstva' samo kao naknada za taj strašni genocid koji se uvukao u naše običaje, i nestajanje ženske kriminalnosti nije li samo posljedica generalizacije zločina protiv djeteta« (str. 154).

Profesor filozofije u Lyonu gđa G. Dufourt razmatra »Majčinstvo i rad: dileme i miti«. Ona pokazuje podvojenost života suvremene žene, a »miti«, stari ideali žene ne rješavaju potpuno njezin položaj. Evo jedne značajne rečenice gđe Dufourt: »Tako održavanje žene na domaćem ognjištu nije također apsolutna vrednota kako se to tvrdi. Zar ne, da se žena ne definira jedino majčinstvom i htjeti je smjestiti strogo u tu perspektivu vrste, perspektivu svoga biološkoga određenja, propušta se na njoj jedan drugi vidik posvema također temeljan: autonomna savjest, jedan vlastiti život koji je dioništvo svakog ljudskog bića« (str. 169). U poglavlju: Otkrivanje ženske osobnosti, spisateljica iznosi uvjete za stvaranje autentične ženske osobnosti kao i načine kako se ona očituje. Traži pripuštanje žene svima zvanjima, a za one »vječno žensko« kaže: »Uistinu osoba nije seksus, nego je ona seksualizirana stvarnost koja daje izvjestan stil ljudskoj prisutnosti; dakle, naša kultura miješa ljudsko i muško. Način shvaćanja svijeta, prisutnosti stvarnosti određeno je na muški način. Ženski svijet se potcjenjuje ili ne priznaje« (str. 178). Ženska osobnost bi davala mnogo pozitivnoga javnome životu: »Na taj način, kad se stavi najbolja od njih u službu grada, ona pomaže da se izbrisu brane rutiniranosti, gradiči posebničkih interesa, ubilački antagonizmi« (str. 186).

Socijalna radnica gđica Suzanne Fouché govori o temi: Vocations »paramaternelles«, i pokazuje gdje mogu razviti svoj majčinski duh žene bez djece kao i neudate djevojke. Ovim zadnjima daje najprije ovaj savjet: »... neudatoj je potrebno da bude poučena o zakonima svoga seksusa, koji ona ne može suzbiti bez upoznavanja.

Njezina fiziologija pretpostavlja jednu vrstu života, koji treba voditi računa o njezinoj cikličkoj nestabilnosti od koje ona trpi često više, jer ne rađa. Htjeti zanijekati svoju ženskost, ona će se lišiti svega što joj daje lakoću prilagodavanja, čar i otvorenost srca, da se zakrabulji maskom aseksualne djevice, iz koje bi bili zapretani njezini poleti« (str. 195 s).

Na koncu profesor teologije J. Moingt SJ čita najviši ideal majčinstva »Djevicu-Majku«. On

prati dogmatski razvoj Marijina stovanja u prvim vijekovima kršćanstva. Stovanje Marijino nije se rodilo iz pobožnog sentimentalizma, nego u oštroj kristološkoj borbi, koja je ajedno divno osvjetlila lik »Bogorodice« (Theotokos).

1963. spomenuta lionska skupina je raspravljala pitanje: Paternité et virilité (Očinstvo i muževnost). Spomenut ćemo samo članak o. Goetz »Civilizacija i očinstvo. Funkcije očinstva i očinska vlast«. O. Goetz opet na temelju vlastitih istraživanja daje dublji pogled u položaj oca kod matrilinarnog društva. Dok je žena prije svega uvijek majka, muškarac je prvenstveno »muž«. Bt je očinstva društvene i pravne naravi. Ni matrilinarno društvo nije bez očinskog autoriteta, kojeg vrši ujak. Zanimljivo je konstatacija o. Goetz: »Udruživanje jedne žene i jednog čovjeka, ženidba, je prije svega jedan ugovor političke, ekonomske i biološke sigurnosti« i dodaje citat Lowie-a: »Ne bi znali dosta često i snažno ponavljati, da se ženidba temelji na seksualnim promatranjima samo u ograničenoj mjeri. Njezin bitni motiv, barem ukoliko se tiče muškaraca, je upravo osnivanje jednog ekonomskog sastava koji sam sebi dostaje« (str. 35). Izvodi o. Goetz bacaju novu sliku na pojmove kao što su matrijarhat i patrijarhat. Htjeli bismo sam primijetiti na oba članka o. Goetz, da on stvari pristupa fenomenološki, a ne postavlja pitanje kronologije. Bečka etnološka kulturno-historijska škola je utvrdila kod starih primitivnih naroda postojanje individualne monogamske obitelji s punom ravnopravnošću muža u žene.

Obje knjige daju mnogo gradiva za pastoralnu psihologiju u važnom odnosu muž-žena, otac-majka. Jednako bi mogli preporučiti i sva ostala izdanja te kolekcije »Convergences«.

S. Doppelhammer

PISMA SVEČENSTVU, priredio i izdao O. ANDEO CVITANOVIC, Zivogošće kod Makarske 1964, str. 129.

Ova zbirka pruža nam četiri dragocjena dokumenta, kao duhovnu oporuku svećenstvu što su mu ostavili četvorica posljednjih papa: Pijo X, Pijo XI, Pijo XII, Ivan XXIII. Ne radi se, doista, o svemu što su ta četiri velika srca rekla svećenstvu, ali se radi o nekim osobito važnim i tječitim dokumentima. Ne samo da je sadržaj zbirke vrijedan pohvale, nego i pišćev pothvat zaslužuje veliko priznanje. Imena onih koji govore, i vrijednost onoga što govore, najbolja su preporuka ovoj knjizi. — Naručuje se kod: Andeo Cvitanić, žpk Bristivica, p. Trogir. Cijena 600 din, a više od 10 primjeraka rabat 10%.

N. K.

Dr. JERKO BAKOTIN: Djevojka na izvorima svijetla, Zagreb 1960, str. 264, umnoženo ciklostilom.

Ovo djelo je plod dijaloga s krugom katoličkih djevojaka. Dijalog zrele duše s dušama mladih djevojaka, kojima je teško odlučno uzeti kormilo života u svoje ruke. A nepokvarene mlade duše rado slušaju iskrene, prijateljske riječi. Slušaju ih posve predano, iako »transfer« tih riječi na grubost života nije za njih lak, jer im prirođena neodlučnost poremećuje najuzvišenije odluke.

Ovakva štiva uvijek su neko osvježenje. Štiva što upućuju mlade duše na ono što je idealno, uzvišeno. Svojstvo je plemenitih duša da uočavaju onu pozitivnu, vedru i svetu stranu života. I kako se bolno doimlje čovjeka — kada to »idealno«, sveto, »uzvišeno« treba pronatrati u zbilji života, pred njenim grubostima. Djevojka u vrljogu života: pred atraktivnom snagom užitka, pred teškoćama zaposlenja, izbora bračnog druga, u financijskim škripcima, pred stambenim problemom, sućelice nasrtajima neotesanaca, izložena samovolji nadređenih, u naporima tvornice, u uredu, na ulici itd. Doista nije bez razloga rekao Paul Gerald: »Sudeći o ženama mi nikad ne razmišljamo kako je teško biti žena.«

Pisac je otvorene duše iznio ispravne misli. Zaodjenu ih u stil pun topline i prodorne snage. Svoje misli potkrijepljuje tuđim mislima. Sve te misli zrače već iz samih naslova i podnaslova. Priznajmo da je teško provoditi neku psihološku analizu djevojačke duše. Teško je otkriti opće i stalne konstantne zakone kojima se ravna ta duša. Izmiču, kao što izmiče sve što je živo. Ipak je put k nekim zaključcima otvoren. U tome je i velika zasluga pisca ove knjige.

N. K.

J. B. TSE: Perfectio christiana et societas christiana juxta magisterium Pii XII, Rim 1963, str. 1—256.

Posve logično pisac počima s analizom pojma savršenstva po nauci Pija XII. U drugom dijelu primjenjuje se taj pojam na razna društva kako ih shvaća kršćanstvo: obitelj, državu, Crkvu, razne staleže i službe.

Odlazna točka knjige naglasuje odlaznu točku Pijeve nauke: poziv svih kršćana da budu savršeni, sveti, a ne kao da se taj poziv odnosi samo na duhovnu elitu.

Teško bi bilo dovoljno naglasiti vrijednost knjige kako je napisana i vrijednost predmeta. Posebno bih želio istaknuti kako je svrsishodno da se vadi blago iz obilne riznice nauke Pija XII, te se nastoji osvjetljavati pitanja što ih kršćaninu nameće život. Zdrava nauka, objektivno i jasno iznesena, dokumentirana. Korisna svakomu, ponajprije teologu i svećeniku.

N. K.